

присудковою моделлю опису речення зумовлені тим, що їх виділення здійснено на інших засадах і за більшою кількістю ознак. Серед параметрів виділення структурних схем значна частина таких, що проливають світло на природу організації дієслівних речень.

Єдиним науково достовірним шляхом у виділенні структурних схем є обов'язкове врахування усіх рівнів та аспектів речення, бо у виділенні типів структурних схем речення необхідно зважати не лише на формальні зовнішні ознаки речення, а й на його семантичний рівень, оскільки в реченні як одиниці когнітивній і комунікативній тісно переплітаються різні плани: формально-граматичний, денотативний, сигніфікативний, семантико-синтаксичний, комунікативний.

Література:

1. *Андерш Й. Ф.* Типологія простих дієслівних речень у чеській мові в зіставленні з українською. К.: Наук. думка, 1987. 191 с.
2. *Вихованець І. Р.* Граматика української мови. Синтаксис. К.: Либідь, 1993. 368 с.
3. *Пинкер С.* Язык как инстинкт. Пер. с англ. Общ. ред. В. Д. Мазо. Изд. 2-е, испр. М.: Кн. дом "Либроком", 2009. 456 с.

**Т. О. Лещенко,
М. М. Жовнір**
Полтава, Україна

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СТОМАТОЛОГА (АКЦЕНТУАЦІЙНИЙ АСПЕКТ)

Проблема медичної комунікації досі гостро актуальна, адже сучасна наукова парадигма сприяє смисловій еволюції форми писемної наукової продукції й усного її еквівалента. У цьому контексті міркування про необхідність посилення уваги до оформлення наукового мовлення й форми презентації фахової інформації не викликають щонайменших сумнівів і заперечень. Об'єктом нашого дослідження стало наукове фахове мовлення стоматолога.

Цілком логічно й те, що будь-яке ігнорування загальноприйнятих норм і канонів створення наукового мовлення зумовлює поширення лінгвальних огріхів і призводить до появи "негативного мовного матеріалу", тобто функціонування

“висловлення, яке не розуміють, розуміють, але не одразу, або для усвідомлення якого потрібно докласти чималих зусиль” [5, с. 28].

Наведене вище свідчить про необхідність урахувати нормування мови науки й алгоритми створення оригінальних, інформаційно повних, змістовних, логічно вибудованих, правильно структурованих фахових наукових текстів, а відтак їх коректно інтерпретувати й омовлювати. Схожа проблематика на матеріалі українськомовного медичного наукового дискурсу випрацьована й описана в низці вітчизняних досліджень лінгводидактичного спрямування (Я. Ю. Вакалюк, Л. Г. Василенко, С. П. Гриценко, С. Ю. Дев’ятко, Г. О. Золотухін, Т. О. Лещенко, Н. П. Литвиненко, Л. Г. Лісовий, Н. В. Мисник, Л. А. Пиріг, Г. В. Навчук, О. Б. Петрова, І. В. Семенко, А. В. Ткач, В. Г. Юфименко та ін.). Прослідковуємо тенденції й до аналізу мовних недоречностей, зафіксованих у різножанрових зразках наукового стоматологічного тексту – наукових статтях, тезах, авторефератах, дисертаціях, посібниках, довідниках, словниках, підручниках, монографіях (Н. В. Бондар, М. М. Жовнір, Т. О. Лещенко, Т. В. Шарбенко, В. Г. Юфименко та ін.).

Попри вагомій напрацюванні щодо нормативності й анормативності лінгвального втілення наукової думки фахівців стоматології, деякі важливі аспекти цієї проблеми ще лишаються поза увагою дослідників. Натепер в українській лінгводидактиці бракує праць, присвячених дослідженню реалізації акцентуаційних норм у фаховому слові представників медичної сфери, зокрема лікарів-стоматологів. Не дослідженою залишається акцентологічна норма в мові медицини загалом, її особливості, тенденції рухомості й нерухомості наголошування, чинники зміни наголосу в фаховому мовленні й термінологічному континуумі.

Доцільність дослідження помилок у наголошуванні термінів зі сфери стоматології детермінована незаперечною потребою формувати не лише вміння правильно оформлювати наукову думку на письмі, а й омовлювати її, ведучи наукову дискусію, транслюючи власні ідеї, гіпотези, думки й переконання. У сучасному лінгводидактичному просторі побутують думки на підтвердження цього, а дослідники доходять висновку, що “рівень опанування мовних навичок значною мірою впливає на адекватність сприймання думок та ідей, успіх популяризації вченими своїх наукових постулатів, гіпотез і теорій” [1, с. 138].

Спостереження над наголошуванням окремих слів, зокрема й термінів, у живому мовленні переконує в доцільності розгляду найбільш проблемних моментів і складних випадків акцентуації.

Пильності потребує ціла низка іменників, які часто живають у науковому дискурсі, зокрібно й медичному / стоматологічному, норму

наголошування яких варто запам'ятати: *пока́зник, обме́жник, вира́зник, діа́метр, скла́дник, окисні́к, ви́рахування, роз'є́днання, про́никність, з'є́днання, борода́вка, борода́вковий, борода́вник, борода́вчастий, на́кістень, на́ростень, на́росток, на́сипка, симетрі́я, сли́на* тощо.

Впадає в око й словесне розмаїття із варіантним наголошуванням: *ті́льце – тільце́, яду́ха – яду́ха, щі́лина – щілі́на, засі́к – засі́к, межі́пліччя – межіплі́ччя* та ін. Функціонування варіантного наголошування пересвідчує в незавершеності формування акцентного типу.

Трапляються й інші приклади акцентологічної рухомості, які спостерігаємо при словотворенні. На них варто звернути особливу увагу, адже неправильне наголошування може спричинити не лише викривлення смислу висловленого, а й термінологічну плутанину: *ка́рієс – каріо́зний, я́сна – ясе́нний, че́реп – чере́пний, шийка – приши́йковий, ні́рка – нирко́вий, гні́й – гні́йний, ви́разка – виразко́вий, го́спіталь – госпіта́льний, зу́б – зубча́стий, кі́стка – кістко́вий, пере́тинка – перетинко́вий, пісо́к – піско́вий, клапа́н – клапа́новий, ша́р – шаро́вий, на́тяжка – на́тяжний, на́ліпка – налі́пний, сли́з – слизово́вий, сло́да – сло́дяний* тощо.

Складні терміни здебільшого мають два наголоси – головний і побічний: *денти́ногене́з, рентге́нографі́я, рефлексоана́лгезі́я, аудіоана́лгезі́я, е́кзартикуля́ція, е́лектрофоре́з, скла́номе́р, мікрооргані́зм, денти́ногене́з, енаме́лобла́ст, кана́лонаповню́вач, дерма́тостомати́т, ма́кроабра́зія, діате́рмокоагуля́ція, е́лектроодо́нтодіагно́стика, е́лектрозбудли́вість, ка́рієсоге́нний, антро́пометри́чний, дина́мометри́чний, ме́зодиста́льний, вну́трішньоро́товий, е́ндодонди́чний, бли́зькофо́кусний, ате́тозоподі́бний, щі́линоподі́бний, мі́жальвеоля́рний, у́льтразвуко́вий* тощо.

Окремо зауважимо про лексичне і граматичне диференціювання слів за допомогою наголосу. У сучасній українській літературній мові активно вживаються слова, у яких наголос – це засіб розрізнення лексичного або і лексичного, і граматичного значення слова. Мовимо про його словорозрізнявальну, форморозрізнявальну та семантико-граматичну функції, які сформувалися внаслідок складних мовних процесів і давніх змін в акцентуаційних парадигмах.

У прустудійованих зразках стоматологічного дискурсу фіксуємо приклади розпізнавання значень слів з однаковим фонемним (графемним) ладом за допомогою акцентуалізації. Цю закономірність спостерігаємо у фонемно ідентичних парах слів різних морфологічних класів, які збігаються за своїм фонемним вираженням, але мають різне наголошування. Таке розрізнення притаманне різнонаголошеним

словоформам із повним фонемним збігом у межах і однієї, і різних морфологічних груп: *назубок* (напилок) – *назубо́к* (грунтовно, дуже добре), *лікарський* (пов'язаний із лікарем) – *ліка́рський* (пов'язаний із ліками, медикаментами), *характе́рний* (специфічний) – *характе́рний* (норовливий), *вiдби́рний* (добірний) – *вiдби́рний* (призначений для відбору), *пересі́чний* (середній) – *пересі́чний* (перехресний), *нарі́зний* (окреміяний) – *нарі́зний* (із нарізами, який використовується для нарізування), *на́кладка* (предмет із гіпсу) – *на́кладка* (накладання), *кле́йка* (склеювання) – *кле́йка* (від *кле́йкий* – який прилипає, липне), *частко́вий* (неповний) – *частко́вий* (властивий окремій частці, пайовий), *спі́рний* (який викликав спірне питання) – *спі́рний* (спритний, швидкий), *скла́дний* (доладний) – *скла́дний* (не простий), *вiдру́бний* (відокремений, уривчастий) – *вiдру́бний* (який відрубують), *типо́вий* (характерний) – *типо́вий* (зразковий, стандартний) тощо.

Ми переконані, що нехтування узуальними мовними нормами знижує академічну потужність і цінність наукового вузькоспеціалізованого тексту. Одним зі складників взірцевого фахового мовлення слугує нормативна акцентуація. Вагомим засобом корегування неправильного наголошування вважаємо ознайомлення зі специфікою акцентуації фахової лексики, урахування складних інваріантних випадків наголошування слів-термінів.

Література:

1. *Леценко Т., Жовнір М., Бондар Н.* Типові помилки в синтаксисі наукового стоматологічного тексту. Львівський філологічний часопис: зб. наук. пр. Львів: Вид. дім “Гельветика”, 2019. № 6. С. 137–139.
2. *Словник української мови: в 11 т.* За ред. І. К. Білодіда. К.: Наук. думка, 1970–1980. Т. 11.

О. В. Малаш
Київ, Україна

РИТУАЛИ ТА СТАНИ ПЕРЕХОДУ ЯК МОВНО-КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: БОЛГАРСЬКИЙ ДОСВІД

Мова – знаряддя національного самовираження; у мовних знаках зашифровано систему народних уявлень про світ і буття людини в ньому. Попри зміни, яких зазнає мова відповідно до запитів суспільства, в архаїчних текстах культури майже неспотвореною лишається інформація про деякі мовно-культурні знаки.